

Artur Klinau

A Napváros. Minszki útikalauz

(részletek)

A Napvárosban születtem. Az első emlékem róla egy hatalmas betontömb, amelyre megpróbáltam fölmászni. Fölkúszom a hideg, szürke lapra, kézzel-lábbal, sőt még a fogammal is kapaszkodom bele, amikor pedig nagy nehezen följutok a csúcsra, újabb betontömb tornyosul előttem, pont olyan, mint az előző. Fölmászom rá, és látok még egyet, aztán meg a következőt és az utána következőt.

A betonpiramis, amelyre föl akarok kapaszkodni, csak egy szimpla lépcső, ezen lehet fölmenni a Lomonosov utcai bérház első emeletéről a másodikra. Gyerekkori barátomhoz, Igor Brandinhoz indultam, aki egy emelettel fölöttünk lakott, és ő is a Napvárosban született, 1965-ben, mint én. Még nem tudom, hogy az ember ugyanebben az évben lépett ki először a kozmikus térbe, a Beatles pedig forradalmat csinál a nyugati fiatalok fejében, három évvel azelőtt pedig a Napvárosból indult el egy bizonyos Lee Harvey Oswald, hogy meggyilkolja Kennedy elnököt, Moszkvában pedig megfosztották a hatalmától Hruscovot a Politikai Iroda összeesküvői. Megkezdődött a Brezsnyev-korszak.

Egyszerűen vendégségbe megyek a barátomhoz. Jobban mondva négykézláb mászom, mert járni még nem tudok. Ezért tűnik minden lépcsőfok óriási, nálam magasabb falnak, az egész lépcső pedig gigantikus, hideg kőpiramissá változik. A nap további eseményei elmosódtak az emlékezetemben, ugyanezt mondhatom a következő napok többségéről is. Megint fehér és fekete vonalak, rajzok és pontok ugrálnak a vásznon. De a betonfal megmaradt e város emblémájának, olyan egyszerű és rejtélyes, mint Kazimir Malevics fekete négyzete.

Ha vonattal érkeztek Európából Minszkbe, át kell jutnotok a tisztítótüzőn, át kell lépnetek az első Kapun, amely a Boldogság Országának határát őrzi. Csak ezután üdvözölhet benneteket a Kapu tér a Napvárosban. Minden vasúti kocsik kerekét ki kell cserélni, amikor megérkezik a Boldogság Országának egykori területére. Különös és felejthetetlen ez a maga nemében egyedülálló látványosság. Éjszaka, amikor eléritek a határt (márpedig az Európából érkező vonatok többsége pont éjszaka lépi át a határt), az útlevel-ellenőrzés és a vámvizsgálat után a vonatok begurul egy magas és hosszú csarnokba. Évtizedek óta nem változtak a díszei. Koromtól mocskos, jó magas ablakok, piszkosszürke falak, végtelen sokszor átfestett, billegő, zöld acélasztalok a szerszámoknak, emelődaru, amely minden pillanatban átdübörög a fejetek fölött, és sok kis sötétbarna ajtó, amely nem tudni, hová nyílik.

A csarnok teljes hosszúságában elhelyezkedő rengeteg ajtó mögül sötét, koszos köpenyt viselő apró emberek kezdenek előjönni. Barátságatlan pillantásokat vetnek rátok, amikor a vagon ajtajában dohányozva figyelitek őket. Pedig ártalmatlanok. Biztos idegesíti kicsit őket az, hogy ilyen kései időpontban, ebben a sötét csarnokban kell kalapáccsal verniük az acélt, nehéz kampókat kell húzniuk és kerekeken guruló tengelyeket kell vonszolniuk. Ti meg tiszták és büszkék vagytok, a Boldogság Országába utaztok, vagy épp ellenkezőleg, már teljesen boldoggá tettek benneteket, és mentek vissza Európába. Zárójelben jegyzem meg, hogy ha húsz évvel ezelőtt, a szesztilalom idején léptétek volna át a határt, a munkások szívesen hozzájuttattak volna dupla áron egy üveg vodkához, egy doboz cigarettához vagy bármi máshoz.

A kis fekete emberek ordítanak és káromkodnak, miközben munkához látnak. Soktonnás daruk emelik a vagonotokat a föld fölé, másfél-két méter magasra, és kigurítják alóla a tengelyeket. A munkások a gépek pokoli csikorgásában és sivításában dolgoznak. A fejük fölött, a csarnok teljes hosszúságában siklik a konzolos daru, amelyen időtlen idők óta ugyanaz a kép függ: nehéz tárgy zuhan egy sisakos emberre. Az üzenet világos, minden gyerek ismeri: „Ne állj a tűzvonalba, mert elpusztulsz”. De mindig az volt az érzésem, hogy maga a jel grafikailag nem illik a pillanat emelkedettségéhez. Jó lenne valami komolyabbal pótolni. Például egy vidám plakáttal: „Üdvözlünk a Pokolban!” Vagy, most már komolyra fordítva a szót, egy vörös transzparenszel, amelyen a következő feliratot adják ki a nagy fehér betűk: „Üdvözlünk a Boldogság Országában!”

Mielőtt elindulnátok, hogy megismerhessétek a Napvárost, hadd mondjak pár szót azokról az eszmékről és körülményekről, amelyek nélkül sosem jöhetett volna létre ez a különös és lenyűgöző képződmény.

A kommunista eszme lényege a mindenkit megillető Boldogság felépítése. Talán még sosem teremtett az emberiség ilyen szép és nemes társadalmi doktrínát. Egyenlőség, Testvériség, Igazságosság; a Teljes Harmónia Társadalma, Mindenkinék Erdemei Szerint, Mindenkinék Szükségletei Szerint, Földi Paradicsom, a Hely, Amely Nincs, Utópia...

A Boldogságot mint filozófiai fogalmat sosem fejtették ki értelmesen; kétértelmű szüziessége – ki tudja, miért – még a legbátrabb gondolkodókat is elriasztotta. Ebben egy igaznak elfogadott előfeltevésnek is lehetett némi szerepe: nem létezik Boldogság, jobban járunk hát, ha nem a Boldogságot, hanem az Értelmet keressük. Ha pedig mégis létezik, akkor túl személyes ahhoz, hogy spekulatív általánosításnak vethessük alá. A Boldogsághoz kell Gazdagság, Hatalom, Elégedettség, Birtoklás, Belső Harmónia, Társadalmi Harmónia, Szerelem, Istenszeretet és így tovább; ilyen sok követelmény mellett nem hozhatunk létre univerzális definíciót. Ha pedig mégiscsak konkrét és megszámlálható, akkor permanens állapotként vagy alkalmi eufóriaként definiálhatjuk, amelyet elkerülhetetlen csaldóság vagy

legalábbis csömör követ? Mint láthatjuk, a Boldogság – hasonlóan az Értelemhez – rejtély, fekete négyzet, önmagában való dolog marad számunkra, amit képtelenek vagyunk megérteni, bármennyire is szeretnénk.

Csak az Utópia merete definiálni és megvalósítani a Boldogságot. Nem állította be a Boldogsághoz vezető utaknak a társadalmi doktrínáit, de olyan társadalmat próbált konstruálni, amelyben minden ember a lehető legboldogabbnak érezheti magát. Egyetlen projektben próbálta összekapcsolni a Boldogság minden feltételét: a Gazdagságot, az Elégedettséget, a Birtoklást, a Belső és a Társadalmi Harmóniát, a Szerelmet és az Istenszeretetet. És mindezzel meg akarta ajándékozni a projekt, a Napváros-projekt résztvevőit, hiszen a város minden lakosa a lehető legközelebb kerül az ideális Boldogság állapothoz. Lehet-e bármilyen más társadalmi modell olyan vonzó, mint a Boldogság társadalma? Tán nem ez a Boldogságot építő projekt az ideális világ után áhító emberiség rejtett vágyainak és ábrándjainak kvintesszenciája, nem ismerhető fel mögötte az a kísértés, hogy immanens, nem pedig transzcendens térben teremtsünk paradicsomot? Annál is inkább, mert egyáltalán nem olyan magától értetődő a transzcendens paradicsom pusztá léte sem.

Ha vonattal érkeztek Európából Minszkbe, a hatalmas Kapu térrel üdvözöl benneteket a Napváros. Előtte vagy húsz percig kültelki gyárnegyedekben halad a vonatotok. Magukat a gyárakat szinte nem is látjátok. Magas kerítések, raktárak és rejtélyes melléképületek hosszú folyosóival fordulnak az utazó felé. A Kapu téren áll a Város főpályaudvara. Valamikor két pályaudvarunk volt, de észak–dél irányban leállt a közlekedés, nyugat–kelet irányban viszont akkora lett a forgalom, hogy a Kapu tér lett a nap huszonnégy órájában minden élet központja a Napvárosban. Itt robognak el mellette állandóan a nyugatról keletre, Berlinből, Párizsból, Brüsszelből az egykori Birodalom fővárosába, Moszkvába tartó vonatok. Régebben egy másik pályaudvar állt itt, az ötvenes években építették. De amikor már nem felelt meg az ilyen nagy kihasználtságból adódó követelményeknek, lerombolták és építettek helyette egy hatalmas tarisznyarakra emlékeztető újat, melynek számos emeletén több tucat éjjel-nappal nyitva tartó üzlet, kávézó, váróterem és étterem üzemel.

A Kapu tér két kúp alakú ikertoronnyal üdvözöl benneteket. Kétharmad magasságban, a sarkokon áll a Napváros őreinek nyolc szobra. Csak nemrég tértek vissza a helyükre. Nem emlékszem, hogy gyerekkoromban is ott álltak volna. Arra viszont igen, hogy amikor forró nyári napokon céltalanul bóklásztunk a Napváros porlepte zugaiban, így is féltünk az őröktől. Némelyik oldalára fordítva hevert valamelyik hatalmas kapuban. Ezek kötötték össze a teret a pályaudvar parkjával, amely rögtön a tornyokon túl végződött.

A kapuk fölött korommal borított fekete öntöttvas medalionok voltak kifüggesztve, rajtuk gőzmozdonyok képe, kö-

zépen a nagy csillaggal. A gőzmozdony mindig is a Boldogság Országának szimbóluma volt. Sok filmet láttam gyerekkoromban, amelyben hatalmas mozdony száguldott a fényes jövő felé, betöltve az egész vásznat. Büszkén virított az elején az ótágú vörös csillag. Régen az egyik parkban, a tornyok mögött ott állt egy nagy gőzmozdony vontatta szerelvény a gyerekek mulatságára. De ritkán játszottunk a fémvagonokban. Rendszerint bizonyos illetők üldögéltek ott, időnként nagyot húztak az üvegből. Csikkek és kupakok özönébe merült a vonat, úgy vette körül, mint egy kemény bádogszőnyeg. Akkor még nem volt acélháló a kapuk fölött, később a palota homlokzatának teljes hosszúságában kifeszítették a tér felőli oldalon, amikor omladozni kezdtek a különleges díszítőelemek – néha egy darab egyenesen a járókelők fejére pottyant. Talán pont erre a veszélyre figyelmeztetett az a plakát a darun a Boldogság Országára nyíló első Kapunál.

A Kapu tértől öt utcán juthatunk el a városközpontba. Az első a Lenin tér nyugati részéhez vezet. A második a Marx utcába, amely a prófétáról, a *Kapital* szerzőjéről kapta a nevét. Ez a mű a Boldogság vallásának Bibliája. A harmadik a Kirov utcába, amely annak a hősnek a nevét viseli, aki Metafizikus akart lenni, de Sztálin Metafizikus meggyilkolta Leningrádban, a Boldogság Országának másik szent Városában. A negyedik juthatunk el a Testkultúra Palotájának gigantikus Amfiteátrumához. A Palota tribünjei részben a föld szintje alatt helyezkednek el, ezért az épület árkádjai nem olyan impozánsak, mint a római Colosseum falai. Viszont az Amfiteátrum minden második kapuja fölé kerek medaliont függesztettek egy-egy atléta képével. Derűs napokon antik testek csintalankodnak a Napváros fölött úszó felhőkben. Az ötödik utca a Városon kívülre, kültelki gyárnegyedbe vezet, amelyet nem kell megnéznie a Boldogság Országába érkező utazónak.

(Pálfalvi Lajos fordítása)